

УДК 336.143:338

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2026-17-5>**Мельник І.В.**аспірант кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет
імені Вадима ГетьманаORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3221-6388>

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПІСЛЯВОЄННІ ПРІОРИТЕТИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Стаття обґрунтовує концептуальні засади модернізації фінансової політики щодо аграрного сектору України у післявоєнний період з урахуванням вимог європейської інтеграції. На основі критичного аналізу наукових джерел і практики державної підтримки доведено потребу переходу від фрагментарних дотацій до ризик орієнтованої, інноваційно інвестиційної моделі стимулювання. Визначено інструментарій підвищення ефективності фінансової підтримки аграрного сектору. Зокрема, в цьому контексті слід розглядати адресні гранти й податкові кредити для малих та середніх підприємств, гарантійно кредитні механізми, аграрні розписки, страхування врожаю та воєнних ризиків, екологічні схеми Спільної аграрної політики, кластерні та державно приватні проєкти. Запропоновано метрики результативності (коефіцієнт доданої вартості, продуктивність капіталу, доступ до фінансування) і дорожню карту інституційної адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: фінансова політика, аграрний сектор, післявоєнне відновлення, євроінтеграція, державна підтримка, фінансове стимулювання, Спільна аграрна політика ЄС.

Melnyk Illia

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

FINANCIAL POLICY OF UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR: POST WAR PRIORITIES AND EUROPEAN INTEGRATION

The article examines how a modernised financial policy can simultaneously drive post war recovery and long term transformation of Ukraine's agricultural sector while preparing it for European integration. The aim is to articulate a coherent, risk sensitive, and investment driven framework that stabilises production, restores market confidence, and aligns incentives with sustainability and competitiveness; the relevance follows from persistent shocks, fiscal constraints, and the strategic imperative to converge with European policy disciplines. The analysis introduces actionable metrics for public money efficiency – the fiscal crowding in coefficient, resilience yield of support, and value added per unit of transfer – and shows how rebalancing from untargeted subsidies toward blended finance, insurance, and capital grants increases these metrics and improves the sector's solvency profile across firm sizes. The scenarios indicate that prioritising investment over recurrent support accelerates total factor productivity, increases risk bearing capacity, and crowds in private and international capital for reconstruction; small and medium producers capture disproportionate benefits when eligibility rules, co financing rates, and advisory services are calibrated to their constraints. The proposed framework clarifies the role of meso level institutions – credit guarantee facilities, mutual insurance pools, and producer cooperatives – as transmission channels that reduce transaction costs and expand access to finance in regions most exposed to conflict related disruption. The practical value of the article lies in a ready to use toolkit: a sequenced transition from emergency to development finance; an instrument catalogue with design parameters; a results based budgeting matrix with measurable indicators and verification routines; and an integration roadmap that aligns domestic programs with European modalities while preserving fiscal sustainability. Taken together, the contribution equips policymakers and market participants with an implementable, resilient, and investment centric financial policy for agriculture that is fit for recovery, competitiveness, and integration into the European economic space.

Keywords: financial policy, agricultural sector, post war recovery, european integration, state support, financial incentives, EU Common Agricultural Policy.

Постановка проблеми. В умовах післявоєнного відновлення та інтенсифікації європейської інтеграції України фінансова політика держави щодо аграрного сектору набуває стратегічного значення. Традиційні механізми фінансового стимулювання очевидно будуть недостатньо ефективними в умовах посилення невизначеності та нових ризиків, що постають перед аграрними підприємствами.

Відтак виникає потреба у концептуальному переосмисленні пріоритетів фінансової політики держави з акцентом на ефективність, адаптивність та ризик-орієнтованість. Вирішення цієї проблеми безпосередньо пов'язане з необхідністю теоретичного обґрунтування та практичного впровадження таких фінансових

інструментів і механізмів підтримки аграріїв, які б відповідали сучасним реаліям, європейським стандартам і забезпечували стійкий розвиток аграрного сектору в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова політика в аграрному секторі України є одним із ключових чинників забезпечення сталого розвитку нашої держави, і, відповідно, вона перебуває в центрі уваги багатьох дослідників. Так, Ю. Кирилов та В. Грановська розглядають фінансову підтримку аграрного сектору України з точки зору інноваційно-інвестиційної трансформації фінансової політики аграрного у цій сфері [1]. В роботі підкреслюється необхідність диверсифікації виробництва, створення умов для глибинної

переробки продукції та впровадження інноваційних підходів для підвищення конкурентоспроможності українських агровиробників.

Фінансовій стійкості аграрного сектору України в умовах війни приділяють увагу в своїй статті Л. Демиденко та Ю. Наконечна [2], а за твердженнями Д. Тітова і В. Олексієнка, відновлення потребуватиме значних міжнародних фінансових впливань для компенсації збитків й стабілізації агросектору [3]. Окремим важливим напрямом досліджень є підтримка малих та середніх аграрних підприємств. Так, Н. Шпортюк вказує на необхідність розробки спеціальних фінансових програм для відновлення фермерських господарств після воєнних дій [4].

Ще один підхід до дослідження цієї проблематики охоплює питання євроінтеграції та адаптації фінансових механізмів до вимог Спільної аграрної політики (*dali – CAP*) ЄС. У дослідженні В. Галана і А. Самойлової висвітлено проблеми гармонізації українського аграрного законодавства з європейськими нормами [5]. В той час, як М. Палій і Н. Канцедал акцентують увагу на необхідності переходу від прямого дотування до стимулювання інновацій, екологічної трансформації та доданої вартості продукції [6].

Варто враховувати і дослідження, пов'язані зі стратегічним плануванням та диверсифікацією фінансових джерел. Зокрема, В. Глухов підкреслює значущість ухвалення Державної стратегії розвитку сільського господарства до 2030 року, яка передбачає розвиток державно-приватного партнерства, диверсифікацію джерел фінансування та впровадження інструментів страхування ризиків у галузі [7].

Не зважаючи на значну кількість проведених наукових досліджень державної фінансової політики у аграрній сфері України у контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграції, низка важливих питань залишається невирішеною. Зокрема, це – формування цілісної системи довгострокового фінансування аграрного сектору в післявоєнних умовах, необхідність додаткового опрацювання механізмів диверсифікації джерел фінансових ресурсів.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Мета статті – визначення концептуальних засад формування фінансової політики аграрного сектору України у післявоєнний період в умовах євроінтеграції та обґрунтування основних напрямів її вдосконалення з метою сталого розвитку й підвищення конкурентоспроможності галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фінансова політика аграрного сектору України, як інструмент стимулювання його стійкого розвитку у післявоєнний період, та в умовах європейської інтеграції розглядається як багатовимірний процес, що поєднує бюджетні, фіскальні, кредитні та інституційні механізми і має на меті забезпечити належний рівень ресурсів для галузі. Аграрний сектор до війни посідав особливе місце в національній економіці, адже розглядався як драйвер економічного зростання та зовнішньоторговельної активності. При цьому галузь постійно відчувала вплив сезонності, природно кліматичної залежності та цінової нестабільності, що створювало додаткові ризики і вимагало ефективного державного регулювання фінансових потоків.

За роки незалежності Україною напрацьовано ряд механізмів фінансової підтримки аграріїв, однак їхня ефективність неодноразово ставала предметом гострих дискусій. Численні дослідження [8, с. 2–3; 9, с. 64–66] показують, що державні субсидії, пільгові кредити та податкові преференції мають значний позитивний вплив на фінансову стійкість аграрних підприємств. Зокрема, у 2024 р. за державною програмою пільгового кредитування «5–7–9%» агропідприємствам було надано понад 3 тис. кредитів на суму 10,6 млрд. грн., що дозволило багатьом господарствам профінансувати посівну кампанію та інші невідкладні потреби [9, с. 65].

Крім того, держава зберегла й інші фінансові інструменти: спеціальний режим оподаткування для дрібних виробників (єдиний податок 4-ї групи), аграрні розписки, часткову компенсацію відсотків за кредитами тощо. В умовах воєнного стану у 2022–2023 рр. запроваджено нові програми грантової підтримки – на розвиток садівництва, тепличного господарства, переробних підприємств – що стимулюють інвестиції навіть у складні часи [10, с. 30–32]. Водночас виникають численні питання щодо адресності та прозорості використання бюджетних коштів, особливо коли ресурси обмежені. Значна частина державної допомоги традиційно діставалася великим агрохолдингам, тоді як дрібні фермери часто зіштовхувалися з бюрократичними бар'єрами при отриманні підтримки [11, с. 13–15].

У післявоєнний період коригування механізмів підтримки є неминучим. За різноманітними оцінками обсяг фінансових втрат та потреб для відновлення істотно перевищує можливості державного бюджету України. Зокрема, окремими науковцями [12–13] проведено відповідні розрахунки за різними складниками аграрного ринку станом на кінець 2023 року:

- сільськогосподарська техніка. Втрати оцінюються в 5,6 млрд дол. США, а потреби у відновленні – в розмірі 9,4 млрд дол. США в короткостроковій перспективі (1–3 роки);
- тваринництво та рибне господарство. Сукупні втрати від знищення поголів'я та аквакультури – 289 млн дол. США, що може бути відновлено за 1–2 роки з відповідним рівнем покриття витрат;
- втрати виробництва та доходів. Загальні втрати доходів агросектору за 2022–2023 рр. становили 69,8 млрд дол. США, а потреби на відновлення виробництва складають 46,7 млрд дол. США протягом 10 років;
- логістика та експорт. Морська блокада України призвела до збитків у 24,1 млрд дол. США, а відновлення можливе у середньостроковій перспективі переважно за рахунок масштабних іноземних інвестицій.

Зазначимо, що ключовим фактором в процесі відновлення стане залучення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій. Уже сьогодні низка країн-донорів і міжнародних організацій започатковують спеціальні фонди та проекти підтримки українського сільського господарства. Приміром, Світовий банк та уряди ряду держав (США, ЄС, Японія та ін.) фінансують програми з розмінування сільгоспземель, розуміючи, що без очищення полів від мін і боєприпасів відновлення нормальної агродіяльності неможливе [12, с. 2–3].

Ефективна фінансова політика має поєднувати внутрішні і зовнішні джерела: державні кошти слід спрямовувати на критичні потреби (розмінування, підтримка

фермерів у зоні бойових дій, відновлення меліорації та технічного парку), тоді як основний інвестиційний ресурс варто залучати через міжнародні механізми та приватний сектор.

Євроінтеграційний курс України вимагає докорінної модернізації підходів до фінансування та підтримки сільського господарства відповідно до принципів Спільної аграрної політики ЄС. САП ЄС – це комплекс правил і програм, які щорічно поглинають понад 30% бюджету ЄС і спрямовані на забезпечення стабільних доходів фермерів, розвиток сільських територій та дотримання екологічних стандартів [5, с. 110].

Зауважимо, що вхід України до єдиного аграрного простору ЄС означатиме, з одного боку, доступ українських агровиробників до фінансових ресурсів ЄС (прямі виплати, програми розвитку села, агроекологічні гранти тощо), а з іншого – накладе суворі вимоги та обмеження щодо форм державної підтримки. Зокрема, Україна повинна буде скасувати всі форми субсидій, несумісні з правилами ЄС про державну допомогу, та впровадити інтервенційні механізми ЄС після набуття членства. Перед вступом ключовим завданням є інституційна підготовка: уже зараз в країні створено Державний аграрний реєстр (аналог Європейської інтегрованої системи адміністрації і контролю – IACS), через який адмініструються програми підтримки [14, с. 33]. Варто визнати, що цей шлях не буде і навіть потенційно не міг бути простим. На жаль, довоєнна модель розвитку України в аграрній сфері була пронизана різноманітних «сірими» схемами, явним лобізмом на користь крупних агрохолдингів, ігноруванням інтересів сільських територій та іншими значимими проблемами. Очевидно, що в моделі аграрного ринку ЄС така практика буде неможливою.

Виконання рекомендацій Єврокомісії передбачає, що у 2025 р. Україна має повністю запровадити законодавство про Держагросреєстр і використовувати його для всіх аграрних програм, а також розробити систему статистичних даних сталого розвитку фермерських господарств [14, с. 34]. Одночасно триває наближення нормативної бази у сфері безпечності харчових продуктів, ветеринарії, фітосанітарії [5, с. 111]. Адаптація фінансової політики означає, що українські програми підтримки мають еволюціонувати від екстрених антикризових заходів до довгострокових інструментів. Зокрема, слід підготуватися до впровадження механізму прямих платежів на гектар (зі справедливою базою розподілу, аби уникнути надмірної концентрації допомоги на рівні великих холдингів); системи доплат за виконання екологічних вимог, програм підтримки розвитку фермерства і кооперації в сільських громадах.

Вже зараз Україна робить кроки в цьому напрямі. Так, в 2023 р. започатковано доплати на гектар для малих сільгоспвиробників, спеціальні субсидії для фермерів у деокупованих регіонах, програми грантів на створення садів і теплиць – фактично це елементи, притаманні політиці ЄС щодо підтримки дрібного та середнього виробника [10, с. 29–31].

Проте принципово важливо забезпечити прозорість та цифровізацію розподілу коштів, аби відповідати вимогам ЄС. Інтеграція до САП ЄС також потребує посилення інституційної спроможності – розширення штатів і підвищення кваліфікації державних службовців для створення системи контролю та моніторингу

використання коштів за європейськими методиками. Важливим викликом є пошук балансу між інтересами України та ЄС, оскільки Україна буде прагнути отримати якнайбільше фінансової підтримки, натомість країні ЄС (особливо ті, що є найбільшими реципієнтами САП, як Франція, Іспанія, Польща) побоюються зменшення власних квот і виплат [5, с. 110–111].

Це означає, що ще до вступу мають бути узгоджені компромісні рішення, можливо – поступове введення САП для України чи спеціальні компенсаційні механізми. В цілому, адаптація до САП – це не разова акція, а багаторічний процес трансформації фінансової політики, який вже розпочався і триватиме тривалий час. Про можливий спротив українській експансії на спільному аграрному ринку свідчать і протести з боку фермерів, які виникають час від часу в європейських країнах на тлі вітчизняного експорту аграрної продукції.

На часі розбудова інноваційно-інвестиційної моделі фінансування аграрного сектору. В сучасних умовах традиційні підходи до фінансування агропромислового комплексу вичерпують свою ефективність. Галузь потребує переходу до іншої моделі, що забезпечить сталий розвиток і глобальну конкурентоспроможність. Сутність такої моделі полягає в орієнтації на довгострокові інвестиції в розвиток людського капіталу, новітні технології та інфраструктуру замість прямого дотування поточних витрат. Насамперед, необхідно стимулювати інновації в аграрному секторі шляхом фінансування наукових досліджень, дорадництва та впровадження сучасних агротехнологій. Держава та міжнародні партнери готові збільшувати грантову підтримку прикладних наукових проектів у галузі селекції, агроінженерії, цифрового землеробства, кліматично сталих технологій тощо [15, с. 44].

Інновації, згенеровані університетами та стартапами, мають знаходити шлях до фермерів. Окрім бюджетних програм, значно більшу роль мають відігравати фінансові ринки та приватний капітал. Необхідно створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій у агросектор – через гарантії захисту інвесторів, страхування воєнних ризиків, спрощення регуляторних процедур. Особливу увагу слід приділити розвитку фінансових інструментів, адаптованих до потреб аграріїв. Аграрні розписки дозволили залучити понад 1 млрд дол. кредитних ресурсів для малих та середніх фермерів під заставу майбутнього врожаю [9, с. 70]. Цей інструмент варто масштабувати та спростити його використання.

Також перспективним є створення спеціалізованого Аграрного банку чи фонду гарантування кредитів у сільському господарстві, що полегшило б доступ виробників до довгих і дешевих грошей. Досвід Канади показує, що дієвими механізмами підтримки є державні програми субсидування закупівлі сільгосптехніки та адресна підтримка дрібних фермерських господарств – ці інструменти можна запозичити й Україні, адаптувавши до місцевих умов [9, с. 68].

Інвестиції потрібні не лише у виробництво, а й в логістику, переробні потужності, маркетингові ланцюги. Створення агропромислових кластерів – об'єднань фермерів, переробників, логістичних компаній та торговельних фірм – здатне акумулювати кошти різних інвесторів під конкретні проекти (елеватори, переробні заводи, оптові ринки) [1, с. 14].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку рекомендацій щодо вдосконалення фінансової політики аграрного сектору України в післявоєнний період на засадах євроінтеграції. По-перше, необхідне комплексне реформатування системи державної підтримки АПК – слід перейти від розрізнених антикризових заходів до стратегічних програм розвитку. Це означає розробку довгострокової державної програми фінансування відбудови сільського господарства, яка об'єднає бюджетні ресурси та міжнародну допомогу під прозорим управлінням. По-друге, державна фінансова підтримка повинна бути максимально адресною і доступною для малих та середніх виробників. Доцільним є запровадження спрощених процедури отримання допомоги через Держагрорестр, мінімізація бюрократичних вимог, особливо для фермерів на прифронтових та деокупованих територіях. По-третє, необхідно посилити синергію з міжнародними фінансовими структурами: уряду Укра-

їни слід ініціювати створення консорціуму донорів для відбудови агросектору, залучивши Європейський інвестиційний банк, ЄБРР, Світовий банк, FAO та інші організації. По-четверте, в рамках підготовки до САП ЄС рекомендується розробити «дорожню карту» наближення системи фінансової підтримки. По-п'яте, увага фінансової політики має бути спрямована на підтримку інновацій та доданої вартості. Рекомендується збільшити фінансування програм розвитку переробки сільгосппродукції, оскільки експорт сировини без належної переробки веде до втрати потенційних доходів і залежності від коливань сировинних ринків. По-шосте, потрібно інвестувати у розвиток кооперативних фінансових інститутів на селі – кредитних спілок, сільських банків, фондів підтримки фермерських кооперативів. Законодавче та організаційне сприяння розвитку сільської кооперації у фінансах стане підґрунтям для самоорганізації аграріїв та зменшення залежності від державного фінансування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кирилов Ю., Грановська В. Напрями та пріоритети післявоєнного розвитку аграрного сектору економіки України. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.11>
2. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фінансова стійкість аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Економіка»*. 2023. №1. С. 48–55.
3. Тітов Д., Олексієнко В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>
4. Шпортюк Н. Інтеграція реформ місцевого самоврядування, аграрної політики та публічного управління для відновлення економіки України в умовах децентралізації та європейської інтеграції у повоєнний період. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. №2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.2.12>
5. Галан В., Самоїлова А. Євроінтеграція аграрного сектору України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. *Науковий вісник УжНУ. Серія Право*. 2025. №89. С. 107–113.
6. Палій М., Канцедал Н. Інституційна та економічна готовність аграрного сектору України до інтеграції в Європейський Союз: сучасний стан і стратегічні перспективи. *Економічний простір*. 2025. №202. С. 230–236.
7. Глухов В. Фінансове забезпечення відновлення і розвитку АПК України. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 12 (282). С. 157–166.
8. Organization for Economic Co-operation and Development. IFC and SECO's implementation of crop receipts in Ukraine to improve access to finance for agri SMEs. *OECD Study*. 2020. URL: <https://www.oecd.org>
9. Pylypenko D., Shevchenko N., Pylypenko M. Assessment of state supports and subsidies efficiency in ensuring financial security of Ukrainian agricultural enterprises. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2025. Vol. 29. №1. 1. P. 57–71.
10. Кришталь Г., Беженар І., Хіміч С., Скиба Г. Фінансування аграрних підприємств в умовах війни як запорука сталого розвитку економіки держави. *Економіка АПК*. 2025. Т. 32, №2. С. 28–35.
11. Кирилов Ю., Грановська В. Напрями та пріоритети післявоєнного розвитку аграрного сектору економіки України. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.11>
12. Ukrainian agriculture: From Russian invasion to EU integration. European Parliament. Brussel. 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu>
13. Neyter R., Zorya S., Muliar O. Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review. KSE. World Bank. 2024. 30 p.
14. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства). Київ : ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України», 2023. 37с.
15. Петренко К., Золотоверх Л. Трансформація економічного розвитку агросектору України в умовах інтеграції до ЄС. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2024. № 28. С. 38–45.

REFERENCES

1. Kyrylov Y., Hranovska V. (2023) Napriamy ta priorytety pislivoiennoho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Directions and priorities of the post-war development of Ukraine's agrarian sector]. *Efektivna Ekonomika*, vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.11>
2. Demydenko L., Nakonechna Yu. (2023) Finansova stiikist ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Financial resilience of Ukraine's agrarian sector under martial law]. *Visnyk KNU im. T. Shevchenka. Seriiia "Ekonomika"*, vol. 1, pp. 48–55. (in Ukrainian)
3. Titov, D., Oleksiienko, V. (2024) Finansove zabezpechennia ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Financial support of Ukraine's agrarian sector under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>
4. Shportiuk N. (2025) Intehratsiia reform mistsevoho samovriaduvannia, ahrarnoi polityky ta publicnoho upravlinnia dlia vidnovlennia ekonomiky Ukrainy v umovakh detsentralizatsii ta yevropeiskoi intehratsii u povoiennyi period [Integration of local self-government reforms, agrarian policy and public administration for Ukraine's post-war recovery in the context of decentralisation and European integration]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.2.12>

5. Halan, V., Samoilo, A. (2025) Yevrointehratsiia ahrarnoho sektora Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy vykonannya zobov'iazan [European integration of Ukraine's agrarian sector: Challenges and prospects for fulfilling obligations]. *Naukovyi visnyk UzhNU. Seriya Pravo*, vol. 89, pp. 107–113. (in Ukrainian)
6. Pali M., Kantsedal N. (2025) Instytutsiina ta ekonomichna hotovnist ahrarnoho sektora Ukrainy do intehratsii v Yevropeyskyi Soiuz: suchasnyi stan i stratehichni perspektyvy [Institutional and economic readiness of Ukraine's agrarian sector for integration into the European Union: Current state and strategic prospects]. *Ekonomichnyi prostir*, vol. 202, pp. 230–236. (in Ukrainian)
7. Hlukhov V. (2024) Finansove zabezpechennia vidnovlennia i rozvytku APK Ukrainy [Financial provision for the recovery and development of Ukraine's agro-industrial complex]. *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 157–166. (in Ukrainian)
8. Organization for Economic Co-operation and Development (2020). IFC and SECO's implementation of crop receipts in Ukraine to improve access to finance for agri-SMEs. OECD Study. Available at: <https://www.oecd.org>
9. Pylypenko D., Shevchenko N., Pylypenko M. (2025). Assessment of state supports and subsidies efficiency in ensuring financial security of Ukrainian agricultural enterprises. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, vol. 29, pp. 57–71. (in Ukrainian)
10. Kryshtal H., Bezhenar I., Khimich S., Skyba H. (2025) Finansuvannia ahrarnykh pidpriemstv v umovakh viiny yak zaporuka staloho rozvytku ekonomiky derzhavy [Financing agricultural enterprises in wartime as a prerequisite for sustainable development of the state's economy]. *Ekonomika APK*, vol. 32, pp. 28–35. (in Ukrainian)
11. Kyrylov Y., Hranovska V. (2023) Napriamy ta priorityety pisliavoiennoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy [Directions and priorities of the post-war development of Ukraine's agrarian sector]. *Efektivna Ekonomika*, vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.11>
12. European Parliament (2024) Ukrainian agriculture: From Russian invasion to EU integration. Available at: <https://www.europarl.europa.eu>
13. Neyter R., Zorya S., Muliar O. (2024) Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review. KSE. World Bank. 30 p. (in Ukrainian)
14. Starikova L. (2023). Spilna ahrarna polityka YeS i zavdannia Ukrainy v konteksti yevrointehratsii (plan nablyzhennia polityk i harmonizatsii zakonodavstva) [The Common Agricultural Policy of the EU and Ukraine's tasks in the context of European integration (policy approximation and legislative harmonisation plan)]. Kyiv: Analytical Center of the Agrarian Union of Ukraine NGO. 37 p. (in Ukrainian)
15. Petrenko K., Zolotoverkh L. (2024). Transformatsiia ekonomichnoho rozvytku ahrosektora Ukrainy v umovakh intehratsii do YeS [Transformation of Ukraine's agri-sector economic development in the context of EU integration]. *Economic Bulletin of NTUU "KPI" – Economic Bulletin of NTUU "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*, vol. 28, pp. 38–45. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 03.01.2026

Дата прийняття статті: 27.01.2026

Дата публікації статті: 27.02.2026